

ПРОБЛЕМА ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ Й РУСИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ТРОХИМА ЗІНЬКІВСЬКОГО

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (36) 2016

УДК 821.161.2:929 Зіньківський

Кіраль С. Проблема денационалізації й русифікації українців у творчій спадщині Трохима Зіньківського; 14 стор.; бібліографічних джерел – 5, мова – українська.

Анотація. У статті проаналізовано творчий доробок непересічного українського письменника, офіцера за фахом Трохима Зіньківського (1861–1891) в аспекті розкриття ним теми з життя військовиків, зокрема психологічного зрізу ментальності офіцера, показу російської армії, служба в якій була сприятливим середовищем денационалізації й русифікації українців.

Ключові слова: нація, психологізм, проза, сатира, повість, оповідання, мова художнього твору, проблема духовності, діалогія.

В особі Т. Зіньківського (у серпні цього року письменнику виповнилося 155 років від дня народження), українофоби мали серйозного, безкомпромісного опонента, а український рух – невтомного борця за повну свободу особистості, народу, нації. Та лише з його смертю суспільність усвідомила непоправність такої втрати: «Згубили ми в покійнику такого діяча, якого, мабуть, не скоро вдруге наживемо – якщо наживемо тільки, – писав Б.Грінченко 06.07.1891 р. О. Кониському. – Доля зробила тут так, як у приказці: “У кого (доньок) сім – то й доля є всім, а в кого одна – та й тій долі нема”. Так і з нашою убогою українською справою сталося!» [1, с. 52].

Коли на початку ХХ ст. М.Коцюбинський та М.Чернявський у листах-відозвах до евентуальних авторів задуманого альманаху «З потоку життя» накресливали концепцію оновлення української літератури в аспекті тематико-проблемному й поетикальному, то звертали увагу на необхідність розробити теми не лише з життя інтелігенції, а й військовиків, незважаючи на те, що «від давнини й до сучасності» українська народна творчість і писемна словесність не оминали цієї тематики. З усією очевидністю М. Коцюбинський та М.Чернявський мали на увазі особливий зріз військової теми – психологічний аспект ментальності офіцера. Перебування на службі в царській армії було спрямоване на «винародовлення» українства як такого. Volens-nolens Т.Зіньківському випало на долю пройти солідний військовий вишкіл у фахових навчальних закладах аж до військової академії включно, служити в армії офіцером, отже, добре знати не лише життя казарми, а й психологію військовиків вищого рангу. Це й породило два його прозові твори з життя військовиків – оповідання «Сидір Макарівич Притика» і повість «Моншер-козаче». Це своєрідна діалогія, об'єднана об'єктом зображення і жанровим завданням – обидва твори є студіями психології військовослужбовців, їх психологічними портретами.

Слід зазначити, що рукопис повісті «Моншер-козаче» Т. Зіньківський надіслав М. Комарову для передачі в одеську цензуру, яка заборонила її до друку через те, що її «мотив такий, що повість з офіцерського життя, то не пристало, мов, мужичою мовою малювати життя «благородних» та ще й військових людей, котрі звичайно, як москалі, повинні говорити московською мовою, бо, як то кажуть, «подав московську сумку, то взяв і московську думку» [2, с. 167].

Згадані твори одразу ж привернула увагу і читача, і критики, оскільки «життя жовніра для великої більшості публіки terra incognita, – зазначав журнал «Правда», – куди майже зовсім не заглядає промінь письменства, принаймні в українсько-руському письменстві, окрім тих карикатур, що намальовали В. Гоголь в «Простаку», Котляревський в «Чарівнику», Квітка в «Сватанні» і т. і.; ми знаємо вельми мало добрих зразків з життя жовнірського і сердечно дякуємо д. Певному за те, що він взявся поповнити отсю недостачу. І правду мовити, Певний малює вправною рукою! Читаючи його «Сидора Макаровича Притика», чуєш, що автор не тільки бачив факти тієї деморалізації, про яку він розповідає, але й стояв біля неї близько і чутким серцем переживав її! Маленька книжечка д. Певного, роблячи добрий вклад в наше письменство, примусить читця, – коли у його не захололо серце, коли розум не закутався в туман «общерусской» деморалізації, – багацько-багацько поміркувати над тим каліченням людської моральності, яке заповідає «начальство» Притикам, а Притики – жовнірам. Щиро бажаємо, щоб д. Певний на отсему першому ступні не спинив свого дійсного певного таланту і подав більш а більш зразків з життя жовнірів» (Правда. – 1890. – С.85–86). Ймовірно, що автором цієї замітки міг бути В. Лукіч.

В оповіданні «Сидір Макарівич Притика» виведений тип військового служачки, педантичність якого при його інтелектуальній обмеженості доходить до абсурду, як і в сатиричному портреті військовика такого ж типу в оповіданні М. Салти-

кова-Щедрина «Унтер-офіцер Пришибеєв», з тією різницею, яка виявляється в гуморі росіянина й українця, про що свого часу писав І. Франко, порівнюючи сагіру Щедрина і Гоголя: «Бо коли гумор українця більше погідний і попри всійдкості та гостроті більше гуманний, гумор великороса остається понурий та терпкий навіть там, де вибухає голосним сміхом. І коли в українця крізь сміх видніються сльози, в великороса видніється гнів» [4, с. 127].

Уже сам заголовок, який звичайно є організуючим началом, сигналізує нам, що в центрі уваги автора буде єдиний герой, що перед нами – портретний живопис. Це оповідка-портрет, етюд характеру. Після прочитання усього тексту стає очевидним, що побудова, структура характеру виконана за певним планом, який увиразнює його (характеру) риси: «ундер-цер» Притика 1) педант у службі – «триньчик»; 2) він схильний грати роль Дон Жуана, бравого галантного офіцера, хизуватись перед дамами; 3) «триньчик»-кар'єрист, з чим зв'язане у нього почуття заздрості до тих, хто обігнав його в погоні за вищим рангом. За таким планом у хронологічній послідовності розгортається характеристика Притики. Наратор ніколи не забуває про емоційні тонуси, психологічні стани «піддослідного». Мажорний настрій, настрої самовпевненості, самозакоханості «унтер-цера», по своєму щасливої людини від своєї самозакоханості, несподівано замінюється мінором розчарування, гіркоти, образи, пекучої заздрості, коли його хтось інший обігнав, пнучись угору по драбині рангів, відтак осягненням знову психічної рівноваги, відповідно модифікується манера нарації. Наратор звертається до аудиторії, задає їй питання, веде уявний діалог зі слухачем, співроздумує разом із ним над феноменом щасливої людини, вказує на зразок такої людини, конкретизує її, закликає подивитися на неї. Так скорочується віддаль між автором, оповідачем і читачем, який є тут же присутнім слухачем, співавтором. Риторичні, по суті, питальні інтонації створюють враження прямих питань до співбесідника.

У мові героя, у його рапортах, командах, у лайці солдат, у запобігливій поведінці перед начальством розкривається справжня сутність “триньчика”, як прозвали Сидора Притику. В авторській примітці дається таке пояснення цього слова: “Педант у службі. Триньчачи – се дрібні ремінці при солдацькій муниці” [3, с. 70]. Отже, це щось дрібне, мізерне, безособове, хоч необхідне, як «коліщаткої гвинтик» у військовій машинерії. Російська царська армія, як і радянська, була школою яничарства, русифікації. Ментальність українця робила їй підсвідомий опір, засвоїти російську мову, особливо на фонетичному рівні, навіть вірно піддані “триньчачики” не могли – виходив карикатурний суржик. Мовна і загальна культура навіть військовиків офіцерського складу була жалюгідна. Такий був наслідок політики денационалізації й

русифікації. Письменник з метою висміювання потворності зображеного мілітарного світу рясно пересипає мову персонажів «суржикізмами» – це такі перелицьовані на українську, або просто спотворені слова російської мови й фразеологізми: “зводній”, “ротній”, “по дежурству все стоїть благополучно”, “юнькер”, “хвилозохштуєте”, “мундбор”, “командбор”, “по хвормі”, “миластивні мамзелі”, “служба ползительна”, “хадьом!”, “чи то зводне, чи то ротне вчення”, “він в ахвицери вискоче”, “географвики”, “скільки привиянту тебе дають на день», “мінє дуже, очень приятно, что в третьей роті дневальному зделано халабуду”, “развьев такой прикрасний садик”, “распарядився”, “не берють”, “ривнення нікоторого”, “на обахту” та ін.

Гротескний малюнок занять із «словесності». Солдати читають російські речення, а їх наставник, все той же «ундер-цер» Притика заставляє їх переказати прочитане. Вони, звичайно, намагаються передати фразу по-українськи, але, не розуміючи як слід російської мови, роблять парадоксальний переклад, в якому все навпаки: «Он был невысокого роста, но строен и имел прекрасные глаза» – «Він не високий, к строю не годився і мав красні глаза», «манерка» – «пика», «изображение» – «воображение».

У тексті твору інкрустовано деякі пісні – українські й російські, яких мусять за наказом «ундер-цера» співати потомлені солдати, вертаючись з муштри. Якщо пісні українські народні, то й мова їх чиста, за винятком двох зрусифікованих рядків-дисонансів, які псують і суржиком, і своїм низькопробним рівнем ту, яку виконують міські дівчата («Сашінька», «Чорні брови та глаза Ріжуть мене без ножа»), то рівень російської солдатської пісні жалюгідний:

*От слава гремит трубой,
Мы дралися с галавой,
Па гарам твоім Каказ
Раздалася слава в нас!*

Гей, гі, го! тррр... додають хисту веселі во-

*От мундбор, от мундбор,
От наш ротнійкомандбор!* [3, с. 72].

Крім безглуздя стилістичних «перлин» («Мы дралися с галавой», тобто боролися проти розуму!), вражає оспівування, глорифікація російсько-імперського завойовництва, підкорення інших народів, у даному випадку кавказьких. Щодо куплету, який величає «ротнього командора», його «мундбор», то можна сказати: який «командор», така й пісня.

Про деморалізацію українських хлопців у російській армії з обуренням писав М. Драгоманов у монографії «Нові пісні про громадські справи» (1882, Женева). Він відзначав антихудожність російських солдатських пісень з їх загарбницькою ідеологією, оспівуванням жорстокості у ставленні до підкорених народів («Будем, будем с турков

кожу драть», «Эх вы поляки, эх вы собаки, Да покораються нам!» тощо), про вищість ідейну і художню українських пісень, які співали солдати, над російськими, про те, що чим чистіша українська їх мова, тим вищий ідейний рівень. Про псування українських народних пісень в умовах русифікації писав і Б. Грінченко. У цьому руслі йде фольклоризм художніх творів Т. Зіньківського.

В аналізованому тексті твору Т. Зіньківського необхідно відзначити характеротворчу роль окремих епізодів, ситуацій і деталей. Деякі з них мають відносно самостійний характер і наближаються до вставних новел. Такою вставною новелою є розповідь «ротнього» (колишнього) Притиці про необхідність і корисність для вислуги перед начальством дивитися в очі тому ж начальству вірнопідданськи, по-собачому, навіть коли воно тебе лає. «Ротньому» начальник придумував все тяжчі кари, чекаючи, «поки подивлюсь йому соколом у вічі й гукну жваво-весело: слухаю, гаспадин падпалковник» [3, с. 71]. «Ундер-цер» засвоїв цю оповідку як притчу, збагнувши, що начальство «сумує тоді й обурюється вельми, коли не баче твоєї діцціплінованої душі крізь твої ясні очі» [3, с. 70]. Тому він, муштруючи солдат, дає команду: «Іж начальника очима!».

Твердження наратора у зачині твору про винятковий характер людини, яка щаслива, задоволена й нікому не заздрить (мається на увазі Сидір Притика) у другій, мінорній частині етюда набирає іронії: Притика нещасливий, сумний, розчарований і неймовірно заздрисний. Убийвовкові присвоєно звання, про яке мріяв бравий ундер-цер. Розкривається внутрішній світ головного героя – світ заздрості, недобррозичливості. Цікаво, що Убийвовк не виступає у творі безпосередньо – його поспіль негативний образ накреслює заздрисний Притика. Психологія «триньчика» у військовій частині змальована таким чином всесторонньо: оригінальними художніми засобами, натуральними, так би мовити, барвниками, взятими із живого життя, добре знаному авторові на підставі автопсії.

Найбільшим за об'ємом і найдосконалішим художньо серед прозових творів Т. Зіньківського є «Моншер-козаче», який за жанром ужене належить до малої прози, а до великої, а саме, це – повість. Крім цих рівновеликих персонажів виступають другорядні – заангажований у сюжетне дійство Шумицький і майже незадіяний у нього Убийвовк, перенесений з етюда «Сидір Макарович Притика», де він був персонажем «без мови». Тут Убийвовк уже дійова особа й не такий «чорний» характер, як його змальовує заздрисний Сидір Притика, а характер радше комедійний, як і всі персонажі.

Якщо всі інші белетристичні твори Зіньківського не мають міцного сюжету, то у повісті він добре розвинутий, оригінальний несподіваними ходами, винахідливими засобами заінтригування. Суто белетристичний комедійно-забавний мотив,

який лягає в основу сюжету можна назвати заголовком одного оповідання Михайла Рудницького із його збірки «Дев'ять любовних історій» («Як я писав листи до себе самого»). У підґрунті цього розважального мотиву є ще психологічний мотив, мотив амбівалентності почуттів. За З. Фройдом, людські почуття любові, дружби можуть переходити у свою протилежність – у ненависть і ворожнечу. У повісті Зіньківського показано перехід у ворожнечу почуття дружби. Аналогічний мотив по-своєму, оригінально опрацює пізніший за Т. Зіньківського В. Винниченко у своєму психологічному оповіданні «Щось більше за нас». Звернемо увагу на те, що Т. Зіньківський взагалі опрацює деякі теми, мотиви, сюжети раніше, ніж їх «відкривають» пізніші письменники.

Тло акції повісті «Моншер-козаче» нам уже відоме із твору того ж автора «Сидір Макарович Притика» – це середовище військовослужбовців нижчого рангу, малоосвічених військовиків, які мають аспірації досягнути вищий ранг від того, який посідають, і всіляко декорують не тільки свій одяг, а й «одягу слова», підфарбовуючись у «підпанковий колір», як сказано в повісті. Ця ерзацкультура найяскравіше проявляється у мові персонажів, у їхньому українсько-російському суржикові, подекуди «присмаченому» претензійними полонізмами та франкізмами.

Розповідь адресована читачеві високого інтелектуального рівня і відповідно ідентифікує образ наратора як людини, котра досконало володіє стилем мови інтелігента-інтелектуала. Наратор вільно володіє сукупністю запозичень з чужих мов, яка увійшла в арсенал лексики українського інтелігента, послуговується образами із світової літератури. Зображуючи в іронічній тональності танці, наратор творить багатий синонімічний ряд слів з коренем «танці» та синонімів до «танцювати» з іншими коренями, застосовуючи їх як несподівані епітети тощо у різних комбінаціях: «жінки кохаються в танцюристім житті»; «дуже мало панничів танцюристих», «самі[дівчата. – С.К.] навіть гопцюють без кавалерів», покинуть ачей танцюристе сумління у якогось лінивого каваліра», «усякого танцюру вітають, як найдорожчого, наймилішого гостя», «умів сяк-так прошкутильгати саму кадрили», «скільки годин сумних, безтанцюристих він обернув на жваве [...] гопцювання», «лежав колодою, випроставши руки й ноги цілісніські два дні, поки зашпори танцюристі одійдуть», «шепотіли панночки з танцюристими паніями».

Йосип Павлович (Ясь) вивчав французьку мову і засвоїв із неї кілька елементарних слів і фраз, якими безнастанно хизувався, з-посеред них настипливо часто вживав «моншер» (*mon cher* – мій дорогий), за що був прозваний «моншер-козаче», причому першу частину прозвиська придумав згаданий Убийвовк. Друга підкреслювала яскраво виражену приналежність Яся до української нації, і треба сказати, що то тільки з чужими мовами мав Ясь

проблеми – російської фонетики не засвоїв усе життя, а французької – через два роки студій підручника. Він говорив “бэлый, бэдный, копэйка, ребьёнок, овьёось і таке інше” [3, с. 122].

Образ Йосипа Павловича (Яся) розкривається і через його характеристику, і в тих смішних епізодах, які становлять ланки сюжету з його більшою напругою аж до пуанту. Вимальовується образ назагал симпатичної людини з її ентузіастичними захопленнями, високолетніми мріями, образ оригінала у середовищі військовиків, які здебільшого тільки пиячать і грають у карти. Інша річ, що мрії цього героя утопічні, аспірації і вчинки смішні, але не треба забувати, що це комедійний характер. Повесть «Моншер-козаче» можна б перетворити на комедію, водевіль тощо – знайдено відповідний драматургічний матеріал, сюжетний нерв, типаж. Яку ж характеристику «від себе» дає своєму другові наратор?

У фізичному портреті героя підкреслено риси звичайності, які контрастують з химерністю, характерністю вдачі героя. Це була ідеалістична натура, без тіні схиждства. Захоплення, хобі Яся нікому не завдавали шкоди. Вони свідчили про постійну спроможність цієї людини чимось захоплюватись, зрештою про його потребу гри театрального лицедійства, що потребувало невичерпної фантазії, а разом з тим про його простодушну наївність, довірливість. Ясь навіть вірші любив говорити – здебільшого власного скоропостижного натхнення, наприклад:

*О зорі, зорі свідки наших вчинків,
Коли, коли я вас побачу* [3, с. 128].

І справа тут не так у графоманському нахилі до писання, як у потребі декламації, перетворенні в артиста. Ясь мріяв стати другим Дарвіном, опублікувати до його вчених праць «Додатки», які сколихнуть світ, викличуть зацікавлення високопоставлених дам. У цьому ключі в нарацію вмонтовані уявні вставні новели – зустріч у Парижі Другого Дарвіна з Першим та його ж рандеву з маркізою «божественної вроди». Опис витриманий у добродушно-іронічному тоні.

«– А, мосьє Дарвіне Другий, – яка я рада вас бачити – все шукала випадку з вами познайомитися, та до вас не дотовпитися. Парле ву франсе?»

Уй, мадам, сіль ву пле, – відказує друг мій, страшенно гугнявлячи за кожним словом, – того, як на його думку, вимагає французька мова...

Прокладаючись після сеї будучої подорожі до Парижу і вертаючись до сучасного стану речей, друг мій щирий брався до Олендорфа і завзято вчив вокабули з його. Олендорф – се була чорна пляма на ясних плесах у житті у мого друга, бо французька мова якось не вчилася йому: над самими правилами вимови французьких слів він сидів два роки” [3, с. 132].

Зав’язка сюжету наступає порівняно пізно, аж у третьому розділі повісті, два перші становлять простору експозицію – попереднє знайомство

з героєм до його включення в сюжетну акцію. Властиво, зав’язка і розв’язка поданіразом. Одного разу наратор спостеріг на столі свого друга поміж Олендорфом (підручник французької мови) та «Происхождением видов» Дарвіна купку любовних листів від місцевого, житомирського жіноцтва. Адресат дозволяє своєму другові (нараторові) їх читати. У першій прочитаній епістолі її авторка, «одна з рожевих квіточок з житомирського садка», крім запевнень у коханні, прислала «пару панчішок з своєї ноги». Другий лист був від Мотрі Луцикової і викликав у наратора бурю ревності, адже до цієї житомирської панянки залицявся і він, наратор. Авторка третього листа допитувалася у Яся, коли то вже його «отютантом зроблять», «Як до лица будуть вамексельбанти:

*Всі вродливі отютанти
Носять гарні ексельбанти, –
Втіхонько моя*[3, с. 138–139].

Якщо лист з жіночими панчішками в сюжетній акції нейтральний, то листівд Мотрі Луцикової є зав’язкою конфлікту між друзями на ґрунті ревності, а оспівані у третьому листі ексельбанти виконують багатогранну функцію. Ця художня деталь матиме не лише сюжетотворче, а й характеротворче значення.

Твір Т.Зіньківського можна назвати «Ексельбанти», оскільки у дальшій інтризі жадоба ексельбантів – то жадоба військової кар’єри й спроможності хизування цією відзнакою, декорацією на мундирі ад’юнкта перед жіноцтвом. Сюжет розгалужується на дві гілки, з одного боку – це лінія наратора, магістраль розвитку його заздрощів (наратор робить допит бідолашній Мотрі, чи справді читала вона Бокля, якого просила у листі принести їй, доводить дівчину до плачу), з другого боку – лінія «проростання» художньої деталі у житті Яся, адже, виявляється, мрією мрій його й були ексельбанти. І чим яскравішає фальшивий блиск «кар’єри» Яся, тим збільшується заздрість його друга (наратора). Як і в комедіях та водевілях, є тут прийом підслухування й підглядання. Наратор підслухав і підглянув, як Ясь вів любовний діалог з графінею, грав цей драматичний етюд, а точніше, сценку, сам, імпровізуючи високим стилем свої мовні партії й уявної графині, моделюючи голос. Він був у мундирі з ексельбантами. У мундирі вимріяного «отютанта» та з кавалерійськими шпорами при чоботях (хоч служив у піхоті). Ясь іде зі своїм другом на провінційний бал – на попівський храм на селі, де виказує чудеса хоробрості. Неперевершено оригінальна сміховинна така деталь: Ясь бере на бал три зміни білизни, оскільки танцює до сьомого поту, і в антрактах викручує спітнілу білизну й одягає свіжу. Виявляє ще один талант – мистецтво бавити попівен імпровізованими дотепними оповідками, відіграючи їх у ролях. Блискучим успіхом цей бравий офіцер затьмарює наратора й збуджує у нього ще сильніше почуття заздрощів. Друг-наратор переходить до активної

помсти: вигадує свою зустріч з бабусею, посередницею між панною Како, першою житомирською красунею і багачкою, яка нібито зацікавилась особою Яся, сфабрикує гротескно-пишномовні характеристики свого друга, складає в такому дусі текст його візитівки, листи красуні, доводить ілюзію одержання звання «отютанта» до найвищої точки напруги, до пуанту, і в цей момент ошелешує його своєю підлістю: ранг «отютанта» він випросив у начальника батальйону для самого себе. Мабуть, ніхто в українській літературі так тонко не зобразив психології заздрощів, як Т. Зіньківський. Наратор з одного боку усвідомлює глибину своєї підлості, своєї зради того прекрасного почуття, про яке Леся Українка у листі до А. Кримського сказала: «Найбільший скарб на світі – це людська приязнь», а з іншого боку якась непереможна підсвідома сила штовхає його на цей моральний злочин. Після скоєння злочину наратор виявляє каяття, але читач не схильний вірити у його крокодилячі сльози. Весела комедія набула рис трагікомедії. Крах ілюзій для Яся – цей глибокий психологічний стрес – наратор описує вже без іронії і злорадства. Психологічний стан Яся змальовано реалістично, без перебільшення, по-мистецьки лаконічно й витончено. Це так званий екстервентний психологізм – зображення внутрішнього стану людини через деталі зовнішнього його вияву – через рухи, жести, вираз очей, через закам'янілість, що є свідченням пригломшення людини раптовою, несподіваною трагічною звісткою, котра перекреслює всі плани, надії, мрії.

В епілозі цієї friend-story наратор одержує розпачливого листа від свого зрадженого друга, де той, зневірений у братерстві й дружбі, посилається на Каїна, який «перший друг і брат на світі з заздрощів (се слово було більше за інші і підчеркнено) убив свого брата Авеля» [3, с. 170]. Несподіваний поворот (у німецькій термінології Wendepunkt), зображеної історії дружби розкрив перед нами неочікувану сутність характеру Яся: це була не така плитка, наївна натура, як його вдачу зображував наратор. Але несподіваний поворот найбільшою мірою стосується наратора: такої підлості, зради й такої фальші у дружбі ми від цього інтелектуала не чекали.

У повісті є ще один образ комедійного характеру – образ веселого «отютанта» Шумицького. Він

весь час вживає без жодної логіки стосовно ситуації польську фразу: «Чего ти кшичиш, пшеклента душе!» («Чого ти кричиш, проклята душе!») або повторює по двадцять разів на день пісеньку про Яся.

Жеби Ясьо бил Москалем –

За ніц не позволяям!

(Щоби Ясь був москалем, нізащо не дозволяю).

Наратор характеризує Шумицького іронічно: «Він тверезим був в незвичайних хиба випадках свого життя» [3, с. 129]. Шумицький – один з диваків, який теж «лицедійствує», одержавши зарплату, «отютант» їде у відрядження. А тим часом лягав на підлозі й уявляв, що їде у це відрядження поштовим кінним транспортом. Пробуджуючись, запитував денщика, яка це станція, адже на кожній станції годилося випити.

Підсумовуючи наш аналіз, відзначимо, що повість «Моншер-козаче» – визначне художнє досягнення Т. Зіньківського. Це твір скомплікованого жанру, з гумористично-комедійними ситуаціями і характерами, зефективними прийомами новелістичної поетики («сокіл», «вендепункт») зі складною системою засобів нарації та стильовими модифікаціями. Белетрист досягнув «свого росту і сили», і хоч життя його обірвалося на найвищій ноті, він встиг дати низку новаторських творів, якими збагатив українську прозу. Прикметно, що І. Франко зарахував Т. Зіньківського до когорти молодих талановитих українських письменників того часу [5, с. 86].

Т. Зіньківський максимально уважний до соціально-моральних запитів епохи, до суспільно-естетичних пошуків сучасності. Його творча практика 80-х рр. сприяла виявленню великих можливостей малого жанру в порушенні загальнолюдських проблем: про духовне й соціальне в людині, про місце її і призначення, про межі пізнання дійсності і самої себе та своєї свободи. Нові шляхи і межі відкрив він у художньому дослідженні того невловимого, але безперечно існуючого в житті людини зв'язку особистого і незначного, випадкового й швидкоплинного із загальним і важливим, закономірним, вічним, часто досить віддаленим. Все це помітно розширювало часовий, історичний і соціально-просторовий вміст жанру оповідання.

Література

1. Кіраль С.С. Михайло Возняк як першопублікатор листів Бориса Грінченка й Трохима Зіньківського [републ. ст. М. Возняка «Матеріали до історії українського письменства XIX в. : З листування Бориса Грінченка й Трохима Зіньківського з Олександром Кониським»] / С.С. Кіраль // Борис Грінченко – відомий і невідомий : Мат-ли щорічних Грінчен. читань, 5 груд. 2012. – К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2013. – С. 32–58.
2. Неїжмак [псевд. М. Комарова] Вісті з Одеси // Правда.–1891.– Т. III.–Вип. IX (вересень). – С. 167.
3. Писання Трохима Зіньківського. Зредактував та життєпис написав Василь Чайченко. Кн. перша (с портретом автором). Друк. під доглядом К. Паньківського. – Л., 1893. – 247 с.; Кн. друга. – 1896. – 324 с.

4. Франко І. Михайло Євграфович Салтиков-[Щедрін] // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1980, – Т.26.– С.127–130.
5. Франко І. Українсько-руська (малоруська) література // Франко І. Зібрання творів У 50 т.– К.: Наук. думка, 1984. – Т.41. – С. 74–100.

Сидор Кираль

ПРОБЛЕМА ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИИ И РУСИФИКАЦИИ УКРАИНЦЕВ В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ТРОФИМА ЗИНЬКОВСКОГО

Аннотация. В статье проанализировано творчество незаурядного украинского писателя, офицера по службе Трофима Зиньковского (1861-1891) в аспекте раскрытия им темы из жизни военных, в том числе психологического среза ментальности офицерства, показа российской армии, служба в которой была благоприятной средой денационализации и русификации украинцев.

Ключевые слова: нация, психологизм, проза, сатира, повесть, рассказ, речь художественного произведения, проблема духовности, диалогия.

Sydir Kiral

PROBLEM OF DENATIONALIZATION AND RUSSIFICATION OF UKRAINIANS IN TROKHYM ZINKIVSKYI'S LITERARY HERITAGE

Summary. The paper deals with the analysis of literary achievements of an outstanding Ukrainian writer, officer by occupation, Trokhym Zinkivskyi (1861–1891). He describes the themes from the soldiers' life, including officers' psychological mentality, showing the Russian army, service in which there was the favorable environment of denationalization and russification Ukrainians.

Key words: a nation, psychologism, prose, satire, a narrative, stories, a language of a work of fiction, a problem of spirituality, a dilogy.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016 р.

© *Кираль Сидір Степанович* – доктор філологічних наук, професор кафедри української та класичних мов Національного університету біоресурсів і природокористування України.